

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 19. januarja 1859.

Kaj storiti, da hiše niso vlažne.

Od gosp. J. K — c. iz K. P. smo prejeli sledeče pismo: „Po kmetih imamo dokaj vlažnih (mokrih) hiš; to nam je zlasti pozimi velika, zdravju škodljiva nadloga. Al kako to nadlogo odverniti? Novo ali sicer dobro hišo podreti in iznova zidati, ni tako lahko, in kdo nam bo porok, da nova hiša spet ne bo vlažna? Nekatere so celó v prvem nadstropji zlo vlažne, in še celó lesene. Dozdaj je bila splošna misel, da s ceglom zidane pohištva niso vlažne, al več skušinj je tudi to misel overglo, in vendar je ta reč sila važna. Res je, da so „Novice“ že tudi večkrat o tem govorile in nam več sredstev svetovale, — al nekatere teh sredstev se nam nekako dvomljive zdijo, in dalje tudi ne vemo, kaj je najbolje in gotovo pomaga? Zato, drage „Novice“, ki skerbite za nas na vse strani, povejte nam v tej nadlogi kaj gotovega in poterčajte na vrata zvedenih mož, naj nam svetujejo, kar dobrega vejo.“

Suhe prebivališča so res zdravju velika dobrot, kakor so vlažne na več strani velika nadloga. Radi Vam bomo tedaj dali odgovor na vprašanje Vaše, in, kakor pravite, ustregli mnogim drugim gospodarjem po kmetih in mestih. Ker pa pravite, da celó s ceglom zidane in lesene hiše so večkrat mokre, nam ravno to kaže, da bi ne bilo dosti, ako bi le poverh kak pomoček svetovali; treba je, da sežemo ti reči do dna, in da pretresemo to nadlogo do dobrega. In ker pametno pravite, naj poterčamo o tej zadevi na vrata „zvedenih mož“, smo veseli, da imamo takega zvedenega moža pri rokah, ki nam to reč lepo razjasnuje v poduku: „Vlaga v hišah, in pomočki jo ubraniti in odverniti.*“ Kar on v teh bukvah piše, bomo skusili po domače povedati po versti, kakor on piše, tako-le:

Okod vlažnost naših pohištév?

V zemlji je dovelj mokrote. To je znano vsakemu; to nam pričajo studenci, štirne itd. Čeravno ni skor nobeno zemljiše celó brez vode, je pa sém ter tje še več močirnosti od zgorej doli, kakor se tu ali tam bolj ali manj steka deževnica in snežnica; kodar te lahko odtecate, je manj vlage; kjer pa zastajate, je je pa več. Dalje so nekatere hiše po svoji legi še za to bolj vlažne, ker je kak gojzd blizo, ali drevesa ali visoke skale in pečovje itd. Vse to je včasih na poti, da sonce ne more prav do pohištév, ktero s svojo gorkoto in svetlobo serka vlažnost.

Kjer tedaj kakor koli kaka voda zastaja, morajo biti pohištva vlažne iz dveh vzrokov: enkrat zato, ker se včasih moča naravnost iz tal vleče v pohištva, drugokrat pa zato, ker iz takih vodá, luž in mlak puhtí vlažnost neprenehoma kviško in se vseda v vse, kar ji je blizo. Kdor hoče tedaj prav na suhem svoje pohištvo imeti, ta mora na obojni ta vzrok gledati; ni tedaj zadosti, da hišo le od mokrih tal vzdigne, ampak treba je, da se ogne tisti vodeni soparici, ktera vlago delí krog in krog.

*) Iz nemških bukev Rombergovih „Der Rathgeber bei dem Bau und der Reparatur der Wohngebäude.“

Ker tudi ni vselej mogoče svojega pohištva proti soncu postaviti, se moremo toliko manj čuditi, da naše hiše tolikrat stojé na mokrih tleh, in da v takih okoljšinah tudi s ceglom zidana ali lesena hiša ni popolnoma suha.

Ker pa vlaga ni samo pohištvom škodljiva, temuč nam tudi pokvarja živež in vsako drugo reč, da plesnije, je očitno iz tega, kako pazljivim nam je treba biti, kadar zidamo hiše, da vlažnost saj ubranimo in odvernemo kolikor je moč. In od tega bomo vprihodnje govorili.

Kako močirnost odverniti.

Voda v tleh. Na tem je sila veliko ležeče, na kakošne tla ali na kakošno zemljo se postavi hiša. Na taki zemlji, ktera vodo rada popiva, kakor je blatnica, močvirnica ali mahovje (zibi), vertna zemlja itd., je veliko bolj vlažno kakor na drugi terdnejši zemlji. Na skali, pod ktero ni studencov, na apniku ali plošah je najbolj suho; vendar se da tudi rahla zemlja ali tako imenovana zemlja na preced s tem zboljšati, da se pomeša ali zasuje s kakošno mastno zemljo. Kolikor nižje stoji hiša blizo kake reke, kakega jezera, morja itd., toliko bliže ji pride spomladi, poleti in v jeseni tako imenovana voda iz globine; po hramih (keldrih) in podzidjih se spusti in prinese plesnjino v celo hišo; podzidje pa včasih še hujo škodo terpi. Ker pumpe v takih okoljšinah malo pomagajo, so skušali več družega. Tako, na priliko, so postavili hišo na narobe obernjeni obok ali vélb ali pa so tla za pol čevlja na debelo zabili z ilovico, in na to še le so hišo postavili. Ko je pa veliko vode privrelo, ni oboje nič pomagalo. Prepričali so se tedaj, da v takih okoljšinah ni družega storiti kakor hišo postaviti kar najbolj je moč visoko. Za koliko višje naj se v takih okoljšinah s podzidjem gré, da se odverne podzemeljska voda ali voda v globini (Grundwasser), se pa ne dá sploh določiti; treba je, se ravnati po okoljšini vsakega kraja. Saj so v vsakem kraji zvedeni možje, ki po dolgih skušnjah vejo, kako visoko stopi navadno spomladi in v jeseni voda v globini.

Naj se tedaj vsaka nova hiša vselej, kolikor je mogoče, nad podzemeljsko vodo postavi. To bi mogle tudi policijne postave ojestrejšje kakor dozdej zaukazovati. Res, da se utegne pri tem ta napaka primeriti, da hrami ali keldri ne pridejo po tem dosti globoko v zemljo in da taki hrami bi ne bili dobri. Temu se pa dá pomagati, da se okoli hrama nad zemljo dvojni zid napravi, med kterima zidovoma je za 3 perste prostora, v kteri prazni prostor more zrak zahajati; da pa dva zidova se dobro skupaj deržita, ju je treba, kakor sta dolga, vsakih 6 čevljev zvezati. Tako bo medzidni zrak poleti hram hladil, pozimi ga pa grel. (Dal. sl.)

Kurje bolezní.

Da je kokoš ali pišče bolno, razodeva: blede greben, mersavo perje, žival ne jé, klaverno in žalostno okoli postopa. Vsaka bolezen ima pa še svoje posebne znamenja.

1. Pika (pips). Od pomanjkanja hrane in nečedne vode večidel izvira ta bolezen, ktera najraja mlado kuret-

nino napada, pa tudi stareji ne prizanaša. Da ima pišče piko, se spozná iz tega, da noče jesti (ali prav za prav, da ne more jesti); žalostno je, hripavo poje; večkrat zija kakor da bi ne moglo sopsti; glavo večkrat strese kakor da bi hotlo kihnuti; jezik je umazan rumen, na koncu pa se mu neka bela in terda rožena kožica (pika) napravi. — Ozdravlja se ta bolezen, da se s šivanko ali ojstrim nožkom ta kožica z jezika sname; rana se potem z jesihom spere, in potem s frišnim putrom namaže. Ko je vse to storjeno, se zapre bolno pišče v kurnik ali kam drugam, in daje se mu skozi več dni le samo namočenih otrobov jesti.

2. Dersa, driska ali dripalica napade kuretnino največkrat po obilni vodeni ali mokri hrani. Ozdravi se dersa, ako se bolni živali daje kuhanega graha ali ječmena in pa v vinu namočenega kruha.

3. Zapečenost, ktera se s tem naznanja, da bi se žival zdaj in zdaj rada ocedila, pa se ne more. V takih okoljšinah se dá živali enkrat laškega olja eno ali dve žljici; če olje ne pomaga, se v vodi raztopi nekoliko mane, ki se je v apoteki za en groš kupi, in te pijače večkrat ena žljica ali dvoje noter dá; če je solate dobiti, naj se je nekoliko prav na drobno zreže in jesti dá.

4. Putika napade kuretnino, če je preveč na mokrem. Pokaže se, da ji noge terde postanejo in otečejo. Treba je tedaj živali spraviti na suh in gorak kraj.

5. Smerkava je kuretnina, če ji iz nosa teče; žival se trese in stoka; oči ji oterpnejo; hitro pogine. Bolezen je nalezljiva; tedaj je treba, vso drugo žival od bolne berž ločiti in kam drugam djati; smerkava pa se dene tudi na topel kraj in naj se ji dobro streže.

6. Kozé so huda, pa tudi nalezljiva bolezen; po celem životu se spustijo majhni mozolčki. Kozava kuretina se mora samotež v topel kraj zapreti; kozé se namažejo s smetano ali frišnim putrom; za jed se ji postavi drobno zrezane solate, za pijačo vode, v katero se je djalo nekoliko pepéla.

7. Tekútna ali ušiva postane kuretina samo po nesnažnosti; preženó se pa uši kuretini, ako se umiva s pelinovo vodo, v kateri se je nekoliko mjila (žajfe) raztopilo.

Kako Kitajci z gnojem gospodarijo.

Kako z gnojem gospodariti, naj nam bojo Kitajci ali Kineži v izgled.

Ker Kitajci malo ali pa celó nič živine ne redé, to-raj jim živinskega gnoja manjka; polja pa tudi zastran prevelikega števila prebivavcov v prahi pušati ne morejo. Tedaj vse pridno pobirajo in spravljajo, kar jim živinski gnoj le količkaj nadomestiti more, kakor: lasé, pepél, kosti, rogove, saje, posebno pa berke in lasé, ki si jih dajejo vsaki dan briti in striči; tudi lušine orehove, smeti, cestno blato in veliko družih reči v globoke jame kidajo, da se sperstenijo. Ob primorji zbirajo ribje ostanjke in morske rastline, v mesnicah pobirajo razne živinske odpadke, kosti, dlako, perje; kosti meljejo in z njih moko njive gnojé. Na bolj samotnih ulicah se nahajajo iz slame, zemlje in zidovja napravljene stranišča (sekreti), da se le nič gnoja ne pogubi.

Na polji so povsod v zemlji velike prazne posode, v katerih si Kitajci mnogoverstno godlo za gnoj pripravljajo. Plevél, slamo in vsako šaro skerbno nabirajo in sožigajo, da si pepéla napravijo, kterege na svoje polja trosijo, da jim bolje rodi; pa tudi gnojnico si pripravljajo, v kateri seme namakovajo, preden ga sejejo ali pa sadé, ali pa ž njo rastline in sadike zalivajo.

Poglavitni gnoj jim je pa le človečjek, kterege Kitajci povsod skerbno nabirajo in pobirajo; vsaka hiša, vsaka ulica, vsaka steza ima v zemljo postavljene posode, kjer

se človečjek nabera. Večidel so zidane in pokrite, da gnoj iz njih ne more puhteti. Če pa iz njih še tako močno smerdí, kitajski nos vse lahko prenese; bogatín ali revež, imeniten ali ne, je tega smradú vesel, ker njegovo korist spozná; „kjer je dovelj smradú, je tudi dovelj kruha“ — pravi Kitajec. V dolge in okorne čolnice, kteri se po uličnih vodotokih križem prepeljujejo, se omenjeni gnoj pobera in na polje spravlja. Vsaki kmet, ki zjutraj svoje pridelke na terg nese, prinese zvečer po dve kibli omenjenega gnoja iz terga nazaj, s katerim njivi namesti, kar so ji pridelki povzeli.

Na Kitajskem se gnoja kar nič ne pogubi in ne pokvari; prerajtano imajo, da je blato od 5 ljudi okoli 120 fl. vredno. Mešajo ga Kitajci z mnogoverstnimi živalskimi in rastlinskimi rečmi, sušé ga in v prah stolčejo, ki ga okoli rastlin potresujejo. Kitajec ne gnoji nikdar polja, ampak le rastlinam gnoji, in vselej seme v redki gnojnici namoči, preden ga seje.

Za človečjekom pa čislajo tudi živinski gnoj, posebno pa svinski. V Čusanu ga mešajo z neko ilovnato zemljo, napravljajo iz njega majhne hlebčice, kravajcom podobne, jih posušé in z njimi po celi deželi kupčujejo. Napravljajo si tudi iz laporja in ilovce, apna in pepéla itd. mnogoversten gnoj. Kitajci se niso nikoli kemije učili, pa vendar nam kažejo, da so pravi mojstri v tem, kar se pravi z gnojem umno gospodariti. Vsi naši grajšaki, pa kmetje naj grejo v šolo k njim! „Woch. d. p. oec. G.“

Letošnja velika noč.

Letošnja velika noč bo 24. aprila ali malega travna, tedaj na sv. Jurja dan, kterege zatega voljo zastonj išemo v letošnji pratiki. Slišali smo, da so celó nekteri hišni gospodarji zlo hudi na letošnje pratikarje, da jim njih najljubšega patrona, kteri jim s hišnim činžem mošnjice polni, niso letos postavili v pratiko. Kaj takega, da bi bila velika noč na sv. Jurja dan, že ni bilo od leta 1791, in spet ne bo do leta 2011. Ker je papež Gregori vpeljal novo pratiko, se je to, da sv. Jurja ni bilo v pratiki, zgodilo le trikrat, namreč leta 1639, 1707 in 1791. Velika noč je najbolj zgodaj 22. sušca, — najpoznejše pa 25. aprila ali malega travna. V sedanjem stoletji bo to, da bo velika noč 25. aprila, tudi le enkrat, namreč leta 1886.

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bereka Dragana v Verbovcu.

III. Pismo.

Dragi stric!

Prijatla mojega Miloslava ni bilo doma, ko pridem v Ljubljano, zato se podam naravnost k našemu verlemu pisatelju „umnega kmetijstva.“

Francoz Rochefoucauld piše na nekem mestu: „da je težko koga hitro ljubiti in čislati.“ Ta je Francozu spodletela. Ko sem našega slavnega rojaka prvokrat vidil, sem jim že iz serca dober bil. Bodem Vam, dragi stric, drugokrat več o tem poštovanja vrednem domoljubu pisal. Komaj sem jim zinil željo, da bi rad Podlipskega poznal, je hitro hitro bilo vse pripravljeno za pot v Podlipo; prijazno so me sami spremili tje.

Bila je ravno nedelja in kmečko ljudstvo je šlo k večernicam. Kar je mojemu sercu in mojim očem posebno dobro djalo, bila je snažna obleka Kranjic. Razun Žilavk so Kranjice še najzvestejše ostale národní noši; res, škoda bi bilo, ako bi zale Kranjice premenile zalo svojo obleko s ptujo robo, zale svoje bele peče s kakošno pisano zavijačo. V okolici ljubljanski srečaš korenjašk žensk spol. Hiše kraj ceste proti Verhniki opominjajo na dobri zaslužek — pred